

**MEMORIAŁ GENERALI MARII WITTEK
ZAPRASZA I DZIĘKUJE**

Dnia 17 XI 2020 r. minęła dwudziesta czwarta rocznica powstania Memoriału Generali Marii Wittek. Aby móc sprawnie realizować cele Fundacji, 17 XI 1996 r., na wniosek prof. Elżbiety Zawackiej, uchwałą „I Zjazdu Kombatantek z wszystkich frontów II wojny światowej” podczas VI sesji popularnonaukowej listopadowej powołano pod hasłem „Nasza służba trwa...” i „Bądźmy wreszcie wszystkie razem” *Memoriał Generali Marii Wittek* – inicjatywę społeczną skupiającą osoby dobrej woli, kombatantów i sympatyków Fundacji. Memoriał oprócz celów integracyjnych środowiska kombatanckiego jako główne zadanie postawił sobie maksymalne gromadzenie i opracowywanie materiałów źródłowych na temat wojskowej służby Polek. Archiwum WSK jest nie tylko jednostką gromadzącą i opracowującą materiały archiwalne na temat wojennej służby Polek w latach 1939–1945, dzięki czemu Fundacja mogła zainicjować wiele badań dotyczących działalności niepodległościowej Polek, a przede wszystkim wydać drukiem i udostępnić kolejnym pokoleniom serię wydawniczą „Służba Polek na frontach II wojny światowej”, która liczy już kilkanaście poważnych publikacji naukowych.

Memoriał Generali Marii Wittek zaprasza do współpracy wszystkich, którym nie są obojętne losy kobiet-żołnierzy walczących na frontach drugiej wojny światowej.

Współpraca może być podjęta w zakresie:

- Wyszukiwania adresów kombatantek i ich rodzin, pozyskiwania relacji o służbie wojennej, zbierania muzealiów i fotografii związanych z wojenną służbą kobiet;
- Wyszukiwania artykułów w publikacjach specjalistycznych, nekrologów z nazwiskami kombatantek;
- Popularyzacji działalności Memoriału w swoich środowiskach i lokalnych środkach przekazu;
- Wspierania (sponsorowania) działalności Memoriału (Fundacji Generali Elżbiety Zawackiej).

Z perspektywy 24 lat funkcjonowania Memoriału z dumą możemy powiedzieć, że wytrwale i skutecznie są realizowane podjęte zadania. Generali Elżbieta Zawacka – Kustosz Pamięci Narodowej nieustannie czynna naukowo inspirowała również członkinie do społecznej pracy. Do końca życia nosiła w sobie obowiązek dawania świadectwa o tych, którzy padli w boju bądź zostali zamordowani w lochach Gestapo czy

NKWD. Bardzo często powtarzała „Dane mi było przeżyć, uniknąć najgorszego, dlatego teraz muszę przypominać i pamiętać”. Wyniki tych wysiłków są całkiem okazałe w zbiorach Fundacji. Dzięki Memoriałowi zbiory aktowe liczą ponad 9250 teczek osobowych, w tym 5275 w Archiwum WSK, a eksponatów w Muzeum jest 550. Kartoteki informacyjne działu Archiwum WSK liczą ponad 60 000 kart. Od 2006 r. na polecenie Pani General została utworzona nowa kartoteka, w której gromadzone są karty informacyjne kobiet-żołnierzy poległych z opisem okoliczności ich śmierci, liczy ona 3000 nazwisk. Wiele członkiń było współautorkami tekstów do publikacji o charakterze naukowym wydanych przez Fundację, np. *Słownik biograficzny kobiet odznaczonych Orderem Virtuti Militari*, t. I–III, czy *Sylwetki kobiet-żołnierzy*, cz. I–III (zob. <https://zawacka.pl/ksiegarnia>). Obecnie do Memoriału należy 253 członków (w tym 13 z zagranicy). Istnieje jednak druga strona medalu, wielu członków ze względu na swój podeszły wiek nie jest już w stanie czynnie współpracować z Fundacją. Na „wieczną wartość” odeszło już 120 osób. Fundacja stara się zachować o nich pamięć. Stały kontakt i współpracę z działem Archiwum WSK utrzymują członkowie z Warszawy: Elżbieta Pobratyn-Traczyk, Aleksandra Królikowska, Monika Dzierżawska, z Poznania Maria Krzyżańska, ze Szczecina dr Iwona Zaciewska, z Torunia Joanna Kowalska. Należy też podkreślić, że Memoriał pozyskuje sympatyków Fundacji w osobach nauczycieli, a nawet dziennikarzy.

Wyrazy wdzięczności i podziękowania za pracę dla dobra Fundacji i niepośredni wkład w jej dorobek należą się Jubilatkom, które ukończyły 90, a nawet więcej lat. Są to:

- **Halina Bazylewska** z d. Waszczuk, ps. Inka, AK Lublin, Warszawa. Urodziła się w 1923 r. na Polesiu. Przysięgę do AK złożyła w Międzyrzeczu Podlaskim. Pełniła funkcje łączniczki w Okręgu Lubelskim, utrzymywała kontakt z oddziałami partyzantów. W czasie akcji „Burza” przydzielona do komórki i wywiadu wschodniego KG, kryptonim „Pralnia II”. Była także kurierką i szyfrantką. Z wykształcenia jest lekarzem stomatologiem. Od 1997 r. członkini Memoriału. Uczestniczyła w sesjach popularnonaukowych organizowanych przez Fundację. Bardzo aktywna. Mieszka w Wetlinie (Bieszczady).
- **Joanna Chyła** z d. Pyziak, ps. Pyzia, harcerka SZSZ, Powstanie Warszawskie. Urodziła się w 1925 r. w Inowrocławiu. W latach 1937–1939 uczyła się i mieszkała w Toruniu. Należała do ZHP. W latach 1939–1945 mieszkała w Warszawie. Przez cały czas trwania Powstania Warszawskiego była sanitariuszką, w sierpniu w szpitalach Polowych na ul. Miodowej 24, na Starówce, a po przejściu kanałami z 1 na

2 września, również w szpitalach powstańczych na Mokotowskiej 55 w Śródmieściu. Od 1945 r. zamieszkała w Toruniu. Z wykształcenia nauczycielka w szkołach średnich. Członkini Memoriału, także bliska współpracowniczka Fundacji. Mieszka w Toruniu.

- **Józefa Jonas** z d. Fabian, kpt. WP, Platerówka. Urodziła się w 1926 r. we Włodzimierzu Wołyńskim. W 1940 r. wywieziona na Syberię. Do Wojska Polskiego wstąpiła jako ochotniczka do Samodzielnego Batalionu Kobiecego im. Emilii Plater. Pełniła funkcje dowódcy plutonu po przeszkoleniu w Szkole Oficerskiej w Riazaniu. Od początku Memoriału aktywna członkini, brała udział w sesjach popularnonaukowych organizowanych przez Fundację. W roku 2000 przekazała do zbiorów muzealnych swój oryginalny mundur z czasów wojny. Utrzymuje kontakt z Archiwum WSK.
- **Elżbieta Grzywacz** z d. Bąk, ps. Helenka, AK Pomorze. Urodziła się w 1923 r. w Tucholi. W 1943 r. wstąpiła w szeregi AK „Jedliny”, zaprzysiężona przez dowódcę Stefana Gussa w Zalesiu. Pełniła funkcje łączniczki. W konspiracji działała do 14 II 1945 r. Jest długoletnią członkinią Memoriału. Utrzymuje kontakt z Fundacją. Mieszka w Bydgoszczy.
- **Wanda Kiałka** z d. Cejkówna, ps. Wilia, Marika, kpt. AK Wilno. Urodzona w 1922 r. w Wilnie. Jesienią 1941 r. wstąpiła do konspiracji i została zaprzysiężona. Miała ukończony kurs sanitarny, należąc do PWK, i została skierowana do Garnizonu m. Wilno. Podczas operacji „Ostra Brama” była sanitariuszką w szpitalu polowym przy ul. Krakowskiej. Dnia 4 II 1945 r. uczestniczyła w bitwie Oddziału „Fakira”-Sergiusza Kościalkowskiego z atakującym go wojskiem sowieckim. Aresztowana i osadzona na 20 lat katorgi. 19 XII 1945 r. wywieziona do Workuty. Przez 12 lat nosiła numer (cz-148) na czapce i na plecach. Bardzo aktywna społecznie, patriotka, współdziałała z mężem Stanisławem Kiałką przy opracowywaniu dziejów Okręgu Wileńskiego AK. Należała do Memoriału. Przekazała wiele materiałów oraz własne wspomnienia nagrane na płycie w 2019 r. Aktualnie mieszka we Wrocławiu.
- **Maria Kowalewska** z d. Biedermann, ps. Myszka, mjr, NSZ, Powstanie Warszawskie. Urodzona w 1927 r. w Nakle nad Notecią. Z rodziną zamieszkała w Gdyni w 1939 r., następnie w Warszawie. W 1943 r. wiosną wstąpiła do Narodowych Sił Zbrojnych, zaprzysiężona przez Mieczysława Szemelowskiego ps. Miłosza. Jako „Myszka” była szkolona

na sanitariuszkę i łączniczkę. Gdy wybuchło Powstanie Warszawskie zgłosiła się wraz z siostrą Urszulą do szpitala Polowego na Lesznie i tam udzielała pomocy rannym powstańcom. Po wojnie zamieszkała w Toruniu, ukończyła wyższe studia na UMK. Jest biologiem. Bardzo aktywna społecznie. Uczestniczy we wszystkich uroczystościach, udziela wywiadów również dla Archiwum WSK. Należy do Memoriału. Mieszka w Toruniu.

- **Jadwiga Łukaszewicz**, zam. Świerczyna-Peciak, por. żołnierz I AWP. Urodziła się w 1922 r. na Kresach Wschodnich. W 1940 r. ukończyła w Lidzie szkołę średnią ogólnokształcącą i równoległe szkołę zawodową szoferów-mechaników. Przez 7 lat należała do ZHP. Pracowała w kolumnie samochodowej PKS w Brześciu nad Bugiem. W czerwcu 1941 r. została zabrana z pracy pod konwojem wraz z samochodem ciężarowym do ewakuacji ludzi z terenów zagrożonych w głąb Rosji. W czerwcu 1943 r. skierowana do Batalionu Kobięcego im. Emilii Plater w 1 Dywizji im. T. Kościuszki. Przydzielona do kompanii samochodowej w służbie łączności. Jako kierowca przeszła cały szlak bojowy od Lenino po Berlin. Po wojnie pracowała jako księgowa. Ostatecznie osiedliła się z rodziną w Nowym Sączu. Od kilku lat należy do Memoriału. W roku 2019 udzieliła obszernego wywiadu i przekazała w darze do zbiorów muzealnych mundur galowy. Ukończyła 99 lat. Gratulacje!
- **Halina Szewczyk** z d. Melzacka, ps. Halina, AK Włocławek, WiN Bydgoszcz. Urodziła się w 1918 r. w Kijowie. Wiosną 1940 r. wstąpiła do ZWZ-AK za pośrednictwem Waclawa Guzowskiego. Pełniła funkcję łączniczki między Komendą Inspektoratu Włocławek a Komendą Okręgu Pomorze. Po zakończeniu działań wojennych przeniosła się do Bydgoszczy, gdzie działała w organizacji WiN, rozprowadzając ulotki. W 1959 r. zamieszkała w Warszawie. Jest współautorką *Słownika uczestniczek walki o niepodległość Polski 1939–1945. Poległe i zmarłe w okresie okupacji niemieckiej* (PIW, Warszawa 1988). Zajmowała się gromadzeniem materiałów archiwalnych dotyczących kobiet. Współpracowała z członkiniami Memoriału General Marii Wittek w Warszawie, także z prof. Elżbietą Zawacką, uczestniczyła w sesjach popularnonaukowych Fundacji, przekazywała również materiały do działu Archiwum Pomorskie. Aktualnie mieszka w Warszawie. Dnia 8 VIII 2020 r. ukończyła 102 lata. Serdeczne gratulacje!
- **Danuta Szyksznian-Ossowska** z d. Janiczak, ps. Sarenka, AK Wilno. Urodziła się w 1925 r. w Krakowie, skąd rodzina przeniosła się

do Wilna. W grudniu 1939 r. została zaprzysiężona przez kpt. B. Zagornego do ZWZ jako „Sarenka”. Znalazła się w grupie łączniczek o kryptonimie „Kozy” u porucznika Stanisława Kiałki „Jelonka”, szefa Kwatermistrzostwa Komendy Okręgu ZWZ-AK. Podczas operacji „Ostra Brama” była łączniczką dowódcy batalionu AK kpt. „Jana”. Dnia 24 XII 1944 r. została aresztowana przez NKGB, osadzona na 10 lat łagrów w ZSRR, wywieziona do łagru do Jelszanki koło Saratowa. Zwolniona z łagru we wrześniu 1945 r. Z wykształcenia jest pedagogiem. Bardzo aktywna w działalności kombatanckiej, a od 1989 r. w SZŻAK-Szczecin. Współorganizatorka Zjazdów Żołnierzy Kresowych w Międzyzdrojach. Współpracująca z Fundacją i Memoriałem od 1996 r. To dzięki niej dział Archiwum WSK wzbogacił się o dziesiątki materiałów – relacji, fotografii kobiet-żołnierzy Okręgu Wilno. Ma bogaty dorobek doskonałych publikacji m.in. *281 dni w szponach NKWD* (Warszawa 1997). Mieszka w Szczecinie.

- **Kazimiera Zańczuk** z d. Pasikowska, ps. Kruszynka, kpt. AK Lublin. Urodziła się w 1927 r. w Nadbużance. Dnia 3 V 1943 r. została oficjalnie zaprzysiężona do AK jako „Kruszynka” przez sierżanta Zygmunta Franusa „Łosia” Komendanta Placówki Wola Uhruska. Powierzono jej funkcję sanitariuszki i zadanie gromadzenia leków i opatrunków. Od 1943 r. brała udział w akcjach sabotażowo-dywersyjnych, np. zniszczenie niemieckiego biura w Sobiborze (24 VI 1943 r.). Zbierała i przenosiła materiały wywiadowcze o ruchach wojsk i poczynaniach administracji okupanta. Uczestniczyła we wszystkich uroczystościach rocznicowych w Toruniu. Należy do Memoriału. Udzieliła obszernego wywiadu nagranego dla potrzeb Archiwum WSK. Mieszka w Toruniu.

* * *

Członkiem Memoriału Marii Wittek może być każdy, dla kogo ważne są dzieje wojenne służby kobiet. Wszystkich zainteresowanych współdziałaniem z Memoriałem zapraszamy do współpracy, stąd nieustający nasz apel: „Nasza służba trwa...”.

Anna Rojewska

Dorota Zawacka-Wakarecy

Sekretarz Memoriału

Przewodniczący Memoriału